

Journal of Analytic Divinity
International Refereed Journal
Cilt/Vol: 3, Sayı/Issue: 2, 2019, ss/pp.24-43.
Geliş tarihi: Eylül 2019
Kabul tarihi: Kasım 2019

ISSN:2602-3792

ANKARA-TURKEY.
This article was checked by iThenticate.

Analytic Divinity Center
www.andcenter.org

H. 25 ŞABAN 1189 / M. 21 EKİM 1775 TARİHLİ MIHMANDAR MASRAF DEFTERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mustafa CAN *

ÖZET

Devletlerarası ilişkilerde hükümdar, hanedan mensubu, elçi gibi resmi sıfatlı yabancı misafirlerin ağırlanması hususuna mihmandarlar nezaret ederdi. Geçmişte oldukça eski dönemlere giden mihmandarlık geleneği, Osmanlı Devleti tarafından da Türk-İslam gelenekleri çerçevesinde uygulanmıştır. Osmanlı mihmandarları, ülkeye gelen yabancı misafirlerin rahatını temin etmekle yükümlüydüler. Bu bağlamda Osmanlı diplomasi anlayışı gereği, elçi gibi resmi sıfatlı yabancı misafirlerin devlet tarafından karşılanan zaruri harcamalarına da mihmandarlar nezaret ederdi. Mihmandarlar, hesap verilebilirlik adına, yaptıkları bu harcamaları en ince ayrıntısına kadar kayıt altına alırlardı. Bu şekilde tutulan kayıtlardan birisi de İran elçisi Abdullah Bey'in mihmandarlığını yapmış olan Ali Ağa tarafından tutulan masraf defteridir. H. 25 Şaban 1189 / M. 21 Ekim 1775 tarihli bu defter, Osmanlı mihmandar geleneği hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Mihmandar, Elçi, Masraf.

---

* Arş. Gör. Dr.. Gazi Üniversitesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, eposta: mustafacan@gazi.edu.tr

Orcid: 0000-0002-6458-5007

**AN EVALUATION ON THE MIHMANDAR COST BOOK OF H. 25
ŞABAN 1189 / AD. OCTOBER 1775****ABSTRACT**

In interstate relations, the reception of official foreign guests such as sovereigns, dynasties, envoys was overseen by mihmandars. The mihmandar tradition, history of which goes back to ancient times, was applied by the Ottoman Empire within the framework of Turkish-Islamic traditions. The Ottoman mihmandars were obliged to ensure the comfort of foreign guests arriving in the country. In this context, the obligatory expenses of official guests such as envoys covered by Empire were supervised by the mihmandars. Mihmandars, for accountability, would record their expenses to the finest detail. One of the records kept in this way is the book of expenses which was kept by Ali Ağa, who was mihmandar of the Iranian ambassador Abdullah Bey. This book, dated H. 25 Şaban 1189 / AD. 25 October 1775, contains important information about the Ottoman mihmandar tradition.

Keywords: Ottoman State, Mihmandar, Envoy / Ambassador, Cost.

GİRİŞ

Mihmandar, misafir karşılayan ve ağırlayan kimse anlamına gelmekte olup mihmandarların görev ve sorumlulukları da bu anlama uygun olarak şekillenmiştir. Bu bağlamda ülke topraklarına gelen yabancı devletlerin hükümdarlarına, ileri gelenlerine, elçilerine ve bunlarla gelen kişilere hizmet etmek için maiyetlerine atanan görevli memurlara mihmandar adı verilmiştir. Mihmandarlar bu tür misafirlerin yanlarında bulunup, onlara gerekli izahatlarda bulunarak kolaylık sağlamakla görevlendirilmişler; yerine getirmekle yükümlü oldukları mihmandarlık görevi ise mihmandarî olarak adlandırılmıştır (Şemseddin Sami, 1317: 1468, Pakalın, 1983: 533; Bozkurt, 2005: 25; Devellioğlu, 2008: 645). Geçmişî oldukça eski dönemlere giden mihmandarlık geleneği, devletlerarası ilişkiler ve elçi kabulleri ile bağlantılı olması nedeniyle farklı coğrafyalarda, farklı kültürlere sahip devletler tarafından uygulanmıştır (Nicolson, 2001: 18-19). Osmanlı Devleti'nde uygulanan mihmandar geleneği ise esas itibarıyla Türk ve İslam kültüründe görülen uygulamalara dayanmaktadır. Bu bağlamda yabancı devletlerden Osmanlı topraklarına gelmiş olan itibar sahibi resmi sıfatlı misafirlerin maiyetine tayin edilen görevlilere mihmandar adı verildiği görülmektedir. Bu husus ilgili kişilerin Osmanlı topraklarına ayak bastıkları andan, ülkeden ayrıldıkları zamana kadar misafir olarak kabul edildiklerini göstermektedir (Uzunçarşılı, 1988: 276-277).

Osmanlı Devleti'nde mihmandarlık kadrolu bir devlet görevi değildi, bu nedenle mihmandarlar ihtiyaç halinde ve bu işi üstesinden gelebilecek kabiliyet ve donanıma sahip devlet görevlileri arasından tayin edilirdi (Bozkurt, 2005: 25). Seçilecek mihmandar özellikleri aslında maiyetine tayin edileceği misafirin özelliklerine göre değişmekte olup, misafire göre mihmandar tayin edilmekteydi. Gelecek olan misafirin özelliklerine göre seyfiye, ilmiye ya da kalemiyeden bir görevli mihmandar olarak tayin edilebilirdi. Mihmandarlık hizmeti genellikle saray mensuplarına çoğunlukla da kapıcıbaşı¹ veya çavuşbaşılardan birisi tayin edilirdi.² Eğer gelen misafir bir elçi ise mihmandar tayin edilen kişinin rütbesinin, elçinin rütbesine denk olmasına özellikle dikkat edilmekteydi³ (Kütükoğlu, 1989: 199).

Osmanlı Devleti'nde mihmandarlık görevi üç ayrı safhadan oluşmaktaydı. Bunlardan birincisi mihmandarların hizmetine atandıkları misafiri sınırda karşılayıp İstanbul'a kadar getirmelerine kadar olan süreci kapsamaktaydı. İkinci safha ise misafirin İstanbul'da

¹ Mesela H. Ramazan 1153 / M. Kasım/Aralık 1740 tarihinde gelen Rus elçisine de Dergâh-ı Âli kapıcıbaşılardan Ali mihmandar olarak tayin edilmişti (BOA. C.HR. 94/4667).

² Örneğin H. 2 Rebiülahir 1054 / M. 8 Haziran 1644 tarihinde ülkesine dönmekte olan İran elçisine Divan-ı hümayun çavuşbaşılardan Derviş Mehmed mihmandar olarak tayin edilmişti (BOA. C. HR.92/4577).

³ 1775 yılında İstanbul'a gelen Rus elçisi Repnin gibi bazı elçiler, mihmandar tayinine özel hassasiyet göstermekteydiler. Nitekim Repnin de 1740'da gelmiş olan Rus elçisine yapıldığı gibi kendisine de mutlaka iki tuğlu bir vezirin mihmandar tayin edilmesi hususunda ısrar etmişti. (Kütükoğlu, 1989: 199).

kaldığı zaman dilimindeki hizmeti içermekteydi. Üçüncü safha ise misafirin ülkesine dönmek için İstanbul'dan ayrılıp Osmanlı sınırlarından çıkmasına kadar olan süreçti. Misafirlerin hizmetleri için aynı anda yalnızca bir mihmandar tayin edilirdi. Bu safhaların her birisinde misafirlere tayin edilen mihmandarlar değişebilirdi. Misafirlerin sınırdan karşılayıp İstanbul'a getirilmesi işini kapsayan mihmandarlığın ilk safhasında, mihmandarlara görevleri esnasında sıkıntı yaşamamaları adına divan-ı hümayundan yol hükmü ile yol güzergâhlarında gerekli olan binek hayvanlarını temin edebilmeleri için menzil ahkâmı verilirdi (BOA. AE. SABH. I. 297/19975). Mihmandarların geçilen yol güzergâhındaki yerel yöneticilerle iletişim halinde olması gerekirdi. Bunun nedeni herhangi bir kazaya mahal vermemek, koruma ve güvenlik konularında sorun yaşamamaktı (Topaktaş, 2014: 50). Bu koordinasyonun sağlanabilmesi adına Osmanlı topraklarına gelecek olan yabancı devlet adamı ve elçi gibi misafirlerin ne zaman gelecekleri, bunlar için kimin mihmandar tayin edildiği gibi hususlar, divandan gönderilen hükümlerle yol güzergâhındaki kadı, naib, ayan, mütesellim, voyvoda, yeniçeri serdarları ve vilayet iş erleri gibi yerel yöneticilere özel olarak bildirilirdi (BOA. AE. SMST. III. 3/134; BOA. C.HR.102/5066). Bu hükümlerde yerel yöneticilere, misafirlere yolculukları esnasında herhangi bir sıkıntı çektirilmemesi özel olarak tembih edilirdi (BOA. C.HR. 57/2847).

Mihmandarların en temel görevi, misafirlerin rahatlık ve güvenliğini sağlamaktı. Bu hususta mihmandarlara gerekli kolaylık sağlanır ve misafirlerin yol masraflarına harcanmak üzere yeterli miktarda para avans olarak verilirdi. Yolculuk esnasında ihtiyaç duyulan gıda maddeleri, hayvan yemi, konaklama bedelleri, aydınlatma gideri, hamam ücreti gibi zaruri harcamalar, mihmandarlar tarafından bu parayla gerçekleştirilirdi. Yapılan harcamaların defteri tutulur ve düzenlenen masraf defterlerine göre defterdarlıkça verilmiş olan avansın hesabı görülürdü (Turan, 1964: 273-274). Mihmandarlar, önceden verilen bu paranın harcamalara yetmemesi durumunda ek para talebinde bulunabilirlerdi (BOA. AE. SSLM. III. 40/2327).

Mihmandarlara görevlerini ifa etmek için gerekli olan para merkezi hazineden tahsis edilebildiği gibi gerektiğinde yerel idareciler vasıtasıyla ahaliden tedarik edilen aynı ve nakdi tahsisatlar da hizmetlerine verilebilirdi. Misafir heyetlerinin yolculuk güzergâhında bulunan ahaliden toplanan bu aynı veya nakdi tahsisat, hükümet tarafından onların mükellef oldukları vergilere mahsup edilirdi.⁴ Bu nedenle

⁴ "Ma'rûz-ı dâi-i devletleri budur ki İran şâhı tarafından Osmanlı Devleti'ne gönderilen elçi Hacı Han'a mihmandar tayin olunan dergâh-ı âli kapıcıbaşılarından Derviş Mehmet Ağa Haleb Eyaleti'nde nüzûl itdikleri mahâlde iktizâ iden zehâir tarâf-ı Devlet-i Âliyyeden gelen ber-muceb-i sûret defter ve

mihmandarlara, yerel yöneticilere yönelik yazılmış olan bir ferman verilerek kendileriyle beraberlerinde gönderilirdi. Ayrıca yerel yöneticiler de bu fermanın içeriğini *sicill-i mahfuza* kaydetmek zorundaydılar (BOA. C. HR. 57/2847; BOA. C. HR. 20/997). Yapılan bütün harcamaların belgelendirilmesi ve halktan toplanan zahire ve paraların bu kayıtlara göre toplanması gerekmektedir (BOA. C. HR. 100/4969). Bu şekilde toplanan vergiler kadı huzurunda resmi olarak kaydedildikten sonra mihmandara teslim edilirdi (BOA. AE. SMST. II. 9/832.; BOA. C. HR. 20/997).

Berberinde elçi ve maiyeti bulunan mihmandarlar, İstanbul'a birkaç günlük bir mesafeye geldiklerinde mektupla haber gönderirler; böylece İstanbul'da elçiyi karşılamak için gerekli hazırlıklar yapılırdı.⁵ Gerçekleştirilen karşılama merasiminden sonra elçi, mihmandarı ile alay eşliğinde ikamet edeceği konağa götürülürdü. Alay, elçinin konağına yakın bir yere gelindiğinde dağılır; elçiye konağına kadar yalnızca mihmandarı, on kadar divan çavuşu ve divan tercümanı refakat ederdi (BOA. BEO. A.TŞF. 359/194).

Mihmandarın görevi misafirleri İstanbul'a getirmekle bitmez, misafirler Osmanlı topraklarında buldukları sürece ihtiyaçlarıyla ilgilenirlerdi (Uzunçarşılı, 1988: 277). İstanbul'a gelindiğinde mihmandarlık hizmetinin ikinci safhası başlamış olurdu. Yöneticiler tarafından uygun görülmesi durumunda misafiri sınırdan itibaren karşılayıp İstanbul'a kadar getiren mihmandar, görevine İstanbul'da da devam ederdi (BOA. C. HR. 5/233).

Osmanlı Devleti'nde resmi sıfatlı misafirlere özellikle de elçilere mihmandar tayin edilmesi, Osmanlı diplomasi anlayışı ve devlet geleneklerinden kaynaklanmıştır. Bu çerçevede onlara sadece mihmandar tayin edilmemiş, Avrupa tarzı sürekli diplomasiye geçilene kadar olan süreçte Osmanlı topraklarındaki zaruri ihtiyaçları da devlet eliyle karşılanmıştır. Diplomatik misafirlere özellikle de elçilere yolculukları esnasında *harcırah* ya da *yol baha* adıyla yapılan bu tahsisatlar, İstanbul'a gelindiğinde sona ermez hatta çeşitlenerek devam ederdi. *Tayinat usulü* olarak anılabilecek olan bu uygulamada *nafaka baha*, (BOA. İE. HR. 7/689) *nan-baha* gibi farklı isimler altında tahsis

---

ruznâmçe üzre olan zehâir hazır ve âmade olmak üzre Haleb Valisi tarafından sâdır olan buyuruldu mûmâileyh kulları yediyle kasaba-i Azaz'a imtisâli lede'l-akl meclis idüb ba'de's-sicil feth ve kiraât ve cümleye ilân oldukda bacem'ühüm semî'nâ ve ata'nâ didiklerinde daha önce Vali Ahmed Paşa tarafından buyruldu geldikde bir mîkdâr şa'îr kusurumuz olub onun dahi nüzûl vaktine dek tekmil ve nüzûlü ne mahâlle vâki' olur ise hâbir olduğumuz fenniyle aceleten ol mahâlle irsâl olunmak üzre her birleri taahhüd itmegin evvel ki vâki'-i hâldir der-devlet-i âliyyelerine ilâm olundu... 13 R 1153 (8 Temmuz 1740)" (BOA. AE. SMHD. I. 103/7280).

⁵ "Bu def'â gelecek Rusya Orta ilçisinin mihmândârı Ali Ağa kullarının gönderdiği menâzil defteridir. Yevm-i pazar günü Kırk Kilisa'ya yevm-i pazarırtesi Birgos'a yevm-i salı Karışdıran'a yevm-i cehârşenbe Çorlu'ya yevm-i pençşenbe Siliveri'ye yevm-i cuma Büyükçekmece'ye yevm-i cumâirtesi Ayastefanoz'a nüzûl olunacağı mâlûm-ı devletleri buyuruldukda veliyü'n-niâm efendimin hüsn-i himmet-i âliyyeleri üzerimizde sâyebân buyurmaları niyâz-ı kullarıdır fi 23 ZA sene 176" (BOA. AE. SMST. III. 264/21169).

edilen ödenekler genel olarak *tayinat baha* olarak anılırdı (Can, 2019: 216). Tayinat usulü ile ihtiyaçları karşılanan misafirlerin İstanbul'da kaldıkları süre içerisinde ikamet edecekleri konakların kiralari ödenir, ayrıca mefruşatı da gerçekleştirilirdi. Misafirlerin ikamet edecekleri konaklarının döşenmesine de mihmandar nezaret eder ve bu iş için gerekli malzemeler mehterhâne-i amire ve matbah-ı âmire gibi yerlerden temin edilirdi. Konak döşemesi için gerekli malzemelerin buralarda bulunmaması durumlarında mirî akçe ile yenilerinin alınması da yine mihmandar nezaretinde gerçekleştirilirdi (BOA. C. HR. 5/233).

25 Şaban 1189 / M. 21 Ekim 1775 Tarihli Mihmandar Masraf Defteri

Misafirlerin İstanbul'daki giderleri için gerekli olan para, mihmandarlara avans olarak verilebildiği gibi harcamalarından sonra da verilebilirdi. Mihmandarlar, misafirler için gerek yolculuk esnasında gerekse İstanbul'da yaptıkları harcamaları en ince ayrıntısına kadar kaydederek defterini tutarlardı. Mihmandar masraf defteri olarak tanımlanabilecek bu defterlerin tutulması, hazineden verilen avansın hesabının görülebilmesi için bir zorunluluktur. Bu şekilde tutulmuş mihmandar masraf defterlerinden birisi de İran elçisi Abdullah Bey'e, İstanbul'da kaldığı süre içerisinde mihmandarı Ali Ağa eliyle yapılan masrafları içeren 25 Şaban 1189 / M. 21 Ekim 1775 tarihli defterdir. Bu defterde de İran hükümdarı Zend Kerim Han tarafından gönderilen elçi Abdullah Bey ve maiyeti için yapılan harcamaların en ince ayrıntısına kadar tutulduğu görülmektedir.

İran'da Şia mezhebinin İmamiye koluna tabi Kürt kökenli Zend aşiretine mensup olan Kerim Han, Nadir Şah zamanında onun hizmetine alınmış ve Nadir Şah'ın kardeşinin oğlu Adil Şah'a hizmetinde bulunmuştur. Kerim Han H. 1165 / M. 1752 tarihinde İran'daki karışıklıktan istifade ederek rakiplerini mağlup etmiş ve H. 1173 / M. 1759'da Fars; Irak-ı Acem taraflarını idaresi altına alarak Esterabad, Azerbaycan ve Horasan tarafları dışında İran'ın diğer bölgelerini hâkimiyeti altına almıştır. Zend Kerim Han'ın hükümdarlığı Osmanlılar tarafından da tasdik edilmiş ve I. Abdülhamid'in tahta çıkışını bildirmek amacıyla Sünbülzâde Vehbi Efendi name-i hümayun ile elçi olarak gönderilmiştir. Fakat İran sınırındaki Baban mutasarrıflığı nedeniyle iki taraf arasındaki ilişkiler bu şekilde devam etmeyip bozulmuş, hatta savaşa kadar gitmiştir. Osmanlı toprağı olan Basra yakınlarına askeri kuvvet gönderen Zend Kerim Han, bu hareketine karşın İstanbul'un tepkisini engellemek ve Osmanlı hükümetini yanıltmak amacıyla, askeri kuvvetlerin Maskat imamı ile savaşmak için sevk edildiğini beyan etmek

üzere Abdullah isimli elçisini İstanbul'a göndermiştir (Mustafa Nuri Paşa, 1992: 169; Danişmend, 1972: 59; Uzunçarşılı, 1995: 457-460).

İnceleme konusu olan defter, Zend Kerim Han tarafından bu amaçla gönderilen Elçi Abdullah Bey'e İstanbul'da kaldığı süre içerisinde, mihmandarı Ali Ağa eliyle yapılan masrafların dökümünü içermektedir. Bu noktadan hareket edildiğinde Osmanlı Devleti ile Zend Kerim Han arasındaki olumsuz sürecin elçinin masraflarının karşılanmasına engel olmadığı anlaşılmaktadır. Zaten Osmanlı devlet geleneğinde uygulanan tayinat usulünde, temsil ettikleri devlet ile herhangi bir savaş halinde bile elçi tayinatlarının ödendiği sıkça karşılaşılan bir durumdur.⁶

Elçi Abdullah Bey'in İstanbul'daki masrafları için mihmandarı Ali Ağa'ya 1.000 kuruş avans verilmiştir. Yukarıda da belirtildiği üzere Ali Ağa yaptığı harcamaları kalem kalem kaydetmiş ve görevi sonunda divana arz etmiştir. İnceleme konusu olan bu defterin değerlendirilmesine geçmeden önce defterdeki masraf dökümünü verilmesi yerinde olacaktır. Defterdeki masrafların dökümü genel itibariyle aşağıdaki gibidir (BOA. C. HR. 184/9154):

Harcamanın Cinsi	Miktarı
Kahveciye verilen araba bahası	0120
İbrikdara verilen gargariye bahası	0100
Makrameciye verilen kayık ücreti	0080
İskemle ve ferraş	0080
Desti ibrik ve bardak	0120
Kestane, kavun ve karpuz ve üzüm	0500
Ücret-i bargir ve yorganı kalfalarına verilen	0400
Esb için çul ve torba ve gübre ve kaşağı ve kösdek ve payubend ve hammaliye	0600
Def'a bargir ücreti	0060
Üzüm ve kavun ve karpuz	0500
Beğ efendimize hamam harçlığı	0400
Def'a Beğ efendimize nargile şişesi	0840
Hindi tavuğu bahası	0120
Kahveci ve peşkirici ve sofracıya futa 3 aded	0600
Üzüm ve kavun ve karpuz	0340
Balık ve ibrik ve bardak ve kandil ve hammaliye	4520
Nakliye ve su küpü ma' kapak	0100
Yağ temini	0160
Yelpaze ve sineklik ve hammaliye	0240
Mehterlere ve aşçılara ve akkâmlara peştamal	0230

⁶ Bu bağlamda elçilerin refahını sağlamak büyük hükümdarların görevi olduğu gerekçesiyle, 1551 yılında hapsedilen Avusturya elçisinin günlük tayinatı 5 akçeden 15 akçeye yükseltildiği (Gürkan, 2015: 384). Benzer şekilde 1787-1792 Osmanlı-Rus savaşı esnasında Yedikule'ye hapsedilen Bulgakov'un günlük 12 kuruş olan tayinatı da 25 kuruşa çıkartılmıştı (Topaktaş, 2015: 38).

Astar top 10 aded	5470
Kahve dökmesine	0040
Aşçılara verilen	0120
Ayva emrud	0080
Misk sabunu	0240
Yekûn	6410
Tarçın ve karanfil ve kırmız	0260
Öd ve anber	0500
Kahve futası	0060
Def'a kırmız ve za'feran ve karanfil	0400
Reçel bahası	0460
Yekûn	8090
Zeytun bahası	0100
Penayir-i kaşkaval	0140
Üzüm ve kavun ve karpuz	0340
Çiçek suyu	0060
Gül suyu ve limon suyu	0100
Yekûn	8830
Badem bahası	0160
Kilariyeye verilen gül şerbeti	0300
Macun ağasına macun	0240
Ücret-i bargir ve toprak şamdan ve ibrik	0060
Körük ve yelpaze ve çömlek ve sünger baha	0080
Yekûn	9670
Yoğurd ve üzüm ve nan-ı aziz	0060
Sakız ve elma ve emrud ve limon ve ücret-i dabbe	0150
Ve hancıya verilen baha-yı lüle	0065
Börek ve simid ve koğa baha	0110
Kahve dökmesine	0040
Yekûn	10095
Yoğurd ve limon ve sarımsak ve fındık ve koruk	0060
Badem ve elek ve aşçılara süpürge	0090
Zahire ve hatab hamaliyeleri	0120
Revgan fiçısı ve sünbül	0140
Üzüm ve kavun ve karpuz baha	0340
Yekûn	10845
Kaşık ve iskemle ve ferraş ve süpürge	00130
Nan-ı aziz-i has	00400
Limon ve çiçek ve gül suları bahası	00160
Elma ve armud	00060
Keşkeklik hinta	00100

Yekûn	11695
Seped ve sarımsak ve hammaliye	00075
Sim ibrik tamiri	00040
Misk sabunu	00060
Simit yoğurd turşu ve üzüm ve çubuk teli bahası	00080
Badıncan ve tavuk ve desti ve turşu ma' hammaliye	12090
Hoşab kasesi ve reçel tabağı ve soğan tabağı	00600
Kömür hammaliyesi ve hatab ve turşu ve sarımsak	00120
Simit ve turşu	00060
Kahve dökmesi	00040
Eşrûbe	00400
Yekûn	12910
Hancıya lüle baha	00040
Aşçılara hasır	00060
Def'a turşu ve Sarımsak ve fındık	00040
Peynir baha	00138
Üzüm ve kavun ve karpuz	00340
Yekûn	13528
Ve hancıya mankır baha	00040
Asel baha	00340
Misk sabunu	00120
Fincan ve kaşık	00160
Limon ve mezbele ihracı ve desti hammaliyesi	01100
Yekûn	15288
Tabla iki aded	00110
Kayık için kömür ve hatab hammaliyeleri	00060
Kahve dökmesi	00040
Şair ve saman hammaliyeleri	00168
Nan-1 aziz-i has	00440
Yekûn	16196
Üzüm ve dakik ve ma' hammaliye	00090
Revgan-1 sade	01000
Limon suyu ve çiçek suyu ve gül suyu	00220
Kılarcıya verilen harç baha	00800
Tavuk hammaliyesi	00015
Yekûn	18221
Kayıkçılara inamat	00440
Hatab ve kömür hammaliyesi	00120
Çiçek suyu	00060
İbrikdara misk sabunu baha	00120
Asdar baha	00200
Yekûn	19161
Revgan-1 zeyt hammaliyesi ve limon	00060
Kırmız ve revgan destisi ve mısır tavuğu	00220

Öd ve anber	00460
Esb nallatmasına	00090
Misk sabunu	00120
Yekûn	20111
Kahve dökmesi	00040
Kılarcıya masarifat için verilen	00800
Ücret-i bargir	00070
Duhancıya lüle baha	00040
Şamdan ve ibrik ve süpürge	00110
Yekûn	21171
Şair ve saman ve kömür ve hatab hammaliyesi	00120
Üzüm ve kavun ve karpuz baha	00360
Ücret-i bargir	00060
Def'a hatab ve kömür hamaliyesi	00060
Eşrûbe	00240
Yekûn	22011
Tabh-ı börek ve baklava	00400
Mezbele ihracı	00120
Def'a ücret-i bargir	00240
Kömür ve hatab baha ve hamaliyeleri	00160
Kılarcı masarifatı	00800
Yekûn	23731
Kahve dökmesi	00040
Üzüm ve kavun ve karpuz	00340
Kâğıd deste baha	00180
Paça ütülmesine	00085
Su küpü ve nakliye	00060
Yekûn	24436
Bargir ücreti	00060
Hatab ve kömür baha ve hamaliyesi	00120
Üzüm ve kavun ve karpuz baha	00340
Öd ve anber	00420
Dakik-i has hamaliyesi	00030
Yekûn	25406
Yeniçerilere inam	00220
Hatab hamaliyesi çiçek suyu ve gülsuyu	00180
Süpürge ve lağımçıya verilen	00190
Fıstık Ve soğan ve sarımsak	00100
Kayıkcılara verilen inamat	00220
Yekûn	26366

Hatab ve kömür ve şair ve saman ve anbar hammaliyeleri	00210
Elma ve ayva ve emrud	00140
Odalarda alınan desti ve ibrik ve bardak	00040
Çiçek suyu ve limon suyu ve ücret-i kayık ve pirinç hamaliyesi	00180
Misk sabunu	00120
Badem kırmızı ve tarçın ve karanfil	00460
Hatab ve kömür hamaliyesi	00120
Nan-ı aziz-i has	00360
Kılarcıya verilen masarifat	00700
Kahveciye körük ve maşa ve sacayağı	00080
Yekûn	28766
Kahve dökmesine	00040
Üzüm kavun ve karpuz	00340
Eşrûbe	00220
Elma emrud ve ayva	00140
Kırmızı ve zaferan ve tarçın ve karanfil	00550
Yekûn	30016
Beg efendi için arusek berber aynası yekpare	00840
Balık ve mısır tavuğu	00240
Öd ve anber	00420
Cedid Acem dibası yorgan baha 1 aded	01800
Çarşab 2 aded	00600
Yekûn	33906
Yüz yadığı mücessem	00600
Koltuk yadığı 2 aded	00440
Hammam harçlığı	00300
Perde baha 12 aded	00480
Def'a asdar top 5 aded	00250
Yekûn	35576
Misk sabunu	00160
Kırmızı tarçın ve karanfil	00230
Üzüm ve kavun ve karpuz	00340
Limon suyu ve çiçek suyu ve gülsuyu	00260
Mezbele ihracı	00110
Yekûn	36636
Aşçılara aylık	03600
Akkâmlara aylık	00240
Sayise aylık	00240
Kandil	00060
Dolablara ve kapulara kilid	00150
Yekûn	40526
Balık	00065

Kaymak	00880
Öd ve anber	00420
Eşrûbe	00420
Üzüm ve kavun ve karpuz	00320
Yekûn	42631
Paça	01320
Mumbar	01150
Tömbaki	03600
Sakaya verilen	01810
Mezbele ihracı	00120
Yekûn	50631
Çay şerbeti baha	01680
Duhan baha	01260
Kendünün yol nargilesi tamir	00420
Soğan tabağı ve bardak	00250
Kendilerine birer değirmi yemeni baha yekûnu	00600
Yekûn	54841
Nakl-i yekun	54841
Zuhurat-ı sebzevat	01600
Zuhurat-ı nan-ı aziz-i müzdadiye	00600
Fener baha	00260
Matara baha	00210
Nakl-i Üsküdar hamaliye ve ücret-i kayık inamatı	00461
Yekûn	57992
	para
	1.449,5
	guruş 12 para

Defterdeki giderler herhangi bir sınıflandırmaya tabi tutulmadan kaydedilmiş olup defterin tutuluş yöntemi ile ilgili herhangi bir kayda da rastlanmamaktadır. Bununla birlikte masrafların yirmi dokuz ara toplamda kaydedilmiş olması, harcamaların günlük olarak kaydedildiğini düşündürmektedir. Bu husus elçilerin İstanbul'da kalma süreleri ile de doğru orantılıdır. Yabancı elçilerin İstanbul'da geçirdikleri süre, mukim elçiler ve fevkalade elçiler için değişmekle birlikte mukim elçiler devletleri tarafından belirlenen süre boyunca İstanbul'da kalırlarken, fevkalade elçilerin İstanbul'da kalmaları gereken süre en az bir ayı bulmaktaydı. Bu bağlamda 1717'de gelen Hint elçisi Muhammed Niyaz Han, Topkapı Sarayı'nda ilk olarak H. 25 Safer 1129 / M. 7 Şubat 1717 Pazar günü kabul edilmiş; dönüş için ikinci kere huzura kabulü ise H. 25 Rebülevvel 1129 / M. 9 Mart 1717 Salı günü gerçekleşmişti (BOA. BEO. A.TŞF.

346/13). Nadir Şah'ın elçisi Abdülkerim Bey ise ilk olarak H. 16 Rebiülevvel 1150 / M. 14 Temmuz 1737'de huzura kabul edilmiş, dönüşünde kendisine verilecek olan name-i hümayun ise H. 13 Rebiülahir 1150 / M. 11 Ağustos 1737'de teslim edilmişti (BOA. BEO. A.TŞF. 348/.4 a). Bu örnekler fevkalade elçilerin İstanbul'da ortalama bir ay kaldıklarını teyit etmektedir. Bu nedenle Zend Kerim Han'ın elçisi Abdullah Bey için tutulan masraf defterinin de gün gün yapılan harcamalara göre tutulduğu söylenebilir. Elçilere ülkelerine dönmek üzere iken verilen hediyelerin son kalemlerde kaydedilmesinin yanı sıra elçinin hizmetinde bulunan aşçı, akkâm, seyis gibi hizmetkârlara verilen ücretin aylık olarak zikredilmesi ve bunlara da son kalemlerde yer verilmesi bu hususu teyit etmektedir. Yine ilk kalemdeki harcamaların sonraki kalemlere nazaran daha çok ve çeşitli olması, elçinin konağına ilk yerleştiğinde eksiklerin daha çok olabileceğini düşündürmekte ve defterin gün gün tutulmuş olduğu düşüncesini doğrulayıcı bir özellik taşımaktadır.

İlgili masraf defterindeki harcamalar genel anlamda aşağıdaki şekilde kategorize edilebilir.

- Bahşişler
- Konak ve konaklama giderleri
- Gıda harcamaları
- Temizlik giderleri
- Ulaşım masrafları
- Hizmet giderleri
- Elçinin şahsı için yapılan harcamalar ve verilen hediyeler
- Yan giderler

Defterde geçen *kahveciye verilen araba bahası, ibrikdâra verilen gargariye bahası, makrameciye verilen kayık ücreti, hancıya mankır baha, kayıkçılara in'amat ve yeniçerilere in'am* şeklindeki kayıtlardan, bu görevlilere verilen miktarların bahşiş olduğu anlaşılmaktadır. Bahşiş, Osmanlı elçilik faaliyetlerinde sıkça rastlanan bir husustur. Gidilen ülkelerde elçilik heyetine bahşiş verilmesi Osmanlı elçileri tarafından uygulanan bir gelenek olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne gelen elçiler de kendilerine hizmet eden görevlilere *avaid* adı altında bahşişler vermek durumundaydılar. Mesela 1665 yılında Avusturya'ya gönderilen Elçi Kara Mehmed Paşa Viyana'daki konağına yerleştirildikten sonra kendisine meyve, şekerli macun, içecek, çarşaf ve yorgan gibi tefrişat malzemeleri getirilmiş paşa da bu hediyeleri getirenlere onar altın bahşiş vermişti (Evliya Çelebi, 1318: 247-248). M. 1721-1722 tarihinde İstanbul'a gelen İran elçisi Murtaza Kulu Han da Nakkaş Paşa Sarayına yerleştikten sonra teşrifati efendi'ye 70, çavuşlar kâtibine 50, çavuşlar eminine 50, çavuşlara, duacı çavuşa 10, kılavuz çavuşa 20, asesbaşına 20, subaşına 20, mehter çavuşlarına 10, çavuşbaşının çukadarına 20, şatıra 5, elçiye tayin edilen çorbacıya 30, elçiye at getiren dört kişiye 20,

elçiye tayin edilen 7 çavuşa 20 olmak üzere toplamda 495 kuruş avaid dağıtmıştı (BOA. BEO. A.TŞF. 347, s. 135).

Elçi konaklarının, kendileri İstanbul'da gelmeden önce mihmandar marifetiyle döşenip hazır hâle getirildiği yukarıda ifade edilmişti. İnceleme konusu defterde rastlanan kayıtlar, elçiler geldikten sonra da konaklama hususunda ortaya çıkan bir takım eksikliklerin yine mihmandar eliyle giderilmeye devam edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda elçi için alınan Acem dibası yorgan, çarşaf, koltuk yastıklardan başka astar, perde, iskemle, körük, yelpaze, sineklik, kandil, dolap ve kapılara alınan kilit gibi malzemeler konak ve konaklama giderleri arasında sayılabilir. Yukarıda da belirtildiği üzere konak döşemesi için gerekli malzemelerin Mehterhane-i Âmire ve Matbah-ı Âmire'de bulunmaması durumunda mihmandar tarafından mirî akçe ile yenileri satın alınarak bu eksiklikler giderilirdi (BOA. AE. SSLM. III.217/12722). Mihmandar Ali Ağa da bu eksiklikleri aynı şekilde gidermişti. Ali Ağa'nın bu iş için yaptığı harcamaların ufak miktarlarda olması ise konağın önceden hazır hâle getirildiğini göstermektedir.

Defterde elçi için yapıldığı ifade edilen harcamaların önemli bir kısmını gıda harcamaları meydana getirmektedir. Fakat burada dikkati çeken husus mihmandar eliyle yapılan harcamaların genel anlamda temel gıda maddelerini içermiyor olmasıdır. Bu durumun nedeni elçi ve maiyeti için verilen temel gıda maddelerinin tayinat usulü uyarınca önceden tespit edilmesi ve ilgili birimlerce aynı olarak temin ediliyor olmasıdır. Bu şekilde tayinatların aynı olarak verileceği durumlarda et, kasapbaşı; kümes hayvanları, tavukçubaşı; arpa ve saman, arpa emini; diğer gıda maddeleri, Matbah-ı Âmire emini; odun ve kömür, İstanbul ağası; hayvan yemleri ise İstabl-ı Âmire tarafından temin edilirdi (Kütükoğlu, 1989: 216). Elçi Abdullah Bey için de durumun aynı şekilde olduğu, mihmandar Ali Ağa tarafından yapılan gıda harcamalarından da anlaşılmaktadır. Ali Ağa marifetiyle alınan gıda maddeleri genel itibariyle kavun, karpuz, elma, ayva, armut, üzüm gibi meyveler; limon, sarımsak vb. gibi sebzeler; kestane, fındık, fıstık, vb. gibi kuruyemişler; tarçın, karanfil, safran gibi baharatlar; peynir, reçel, zeytin, yoğurt, turşu, balık, tavuk, kahve, eşrûbe olarak kaydedilen diğer içecekler vb. gibi temel gıda maddesi olarak tanımlanamayacak gıda maddeleridir. Bunların dışında keşkeklik hınta (buğday) balık, kaymak, börek ve baklava gibi daha çok damak zevkine hitap eden yiyecekler için yapılan harcamalar da bu hususu teyit etmektedir.⁷ Ayrıca *nân-ı aziz* şeklindeki birkaç kayıttan,

⁷ Osmanlı Devleti gelen elçilerin damak zevklerine hitap eden ve temel ihtiyaç maddeleri içerine girmeyen malzemeler arasında alkollü içecekler de gösterilebilir. Her elçilik heyeti için farklı olarak hazırlanan tayinat listelerinde ekmek, et, pirinç, un, yağ, gibi temel gıda maddelerinin değişmemekle birlikte Hristiyan elçilere alkollü içecekler (şarap, rakı vb.) temin edildiğine sıklıkla rastlanmaktadır.

elçiye aynî olarak verilen ekmek gibi temel gıda maddelerinde tahsis edilen miktarın aşılması durumunda, bu açığın da mihmandar eliyle kapatıldığı anlaşılmaktadır. Defterde yer alan *zuhûrat-ı nân-ı aziz-i müzdâdiye* kaydı da bu durumun göstergesidir.

Temizlik giderleri olarak sınıflandırabileceğimiz harcamalar içerisinde öncelikle elçi için verilen hamam harçlığı zikredilebilir. Elçiye İstanbul'da kaldığı süre içerisinde birisi ilk harcama kaleminde 400 akçe, diğeri sonraki günlerde 300 akçe olmak üzere iki defa da toplam 700 akçe hamam ücreti verilmiştir. Bunlardan 400 akçe olan ilkinin ilk kalemde belirtilmesi elçi ve maiyetinin yoldan gelmiş olmalarına dikkat edildiğini göstermektedir. Bunların dışında *mezbele ihrâcı* olarak ifade edilen ikametgâhtaki çöp tarzı atıkların çıkartılması da dört kere gerçekleştirilmiştir. Elçinin İstanbul'da kaldığı sürenin bir ay olduğu düşünüldüğünde mezbele ihracının ortalama hafta da bir kez gerçekleştirildiği düşünülebilir. Ayrıca *lâğımcıya verilen* ücrette yine temizlik amaçlı giderler arasında değerlendirilebilir. *Süpürge, ferrâş, misk sabunu* gibi malzemelere verilen ücretler de şüphesiz temizlik giderleri içerisinde olmakla birlikte *öd ve anber* gibi güzel kokular için ödenen miktarlar da bu grupta değerlendirilebilir.

Ulaşım harcamaları olarak tasnif edebileceğimiz kısımda ise elçi ve maiyetinin ulaşım hizmetleri için yapılan harcamalarla alınan malzemelerin taşıma giderleri yer almaktadır. Bu noktada son kalemdeki “*nâkl-i Üsküdâr hammâliye ve ücret-i kayık in'amâtı*” kaydının, elçilik heyetinin ülkelerine dönüşü esnasında heyettekileri ve ağırlıklarını Üsküdar'a geçiren kayık ve kayıkçılara verilen ücret olduğu anlaşılmaktadır. Defterin muhtelif yerlerinde geçen “*ücret-i kayık, ücret-i bârgir*” ve “*nâkliye*” gibi kayıtlarının da elçi ve maiyeti için gerekli ihtiyaç malzemelerinin taşıma ücreti olduğu anlaşılmaktadır. Yine son kayıtlardaki “*nâkl-i Üsküdâr hammâliye ve ücret-i kayık in'amâtı*” ifadesinden sonra yer alan “*fener*” ve “*matara*” bahalarının da yolculuk esnasında kullanıldığı düşünülebilir.

İnceleme konusu masraf defterindeki bir diğer harcama grubu ise hizmet giderleri olarak adlandırabilecek harcamalardır. Hizmet harcamaları içerisinde en çok karşılaşılan ödeme türü, konağa getirilen malzemeleri taşıyan hamallara verilen hamaliyelerdir. Bunlardan başka elçinin ikâmetgâhında hizmet eden aşçılar, deve ve katırlara bakan akkâmlar, at bakıcısı seyis ve su hizmetlerini gören sakaya verilen ücretler de hizmet giderleri grubuna girmektedir. Bu arada seyisin bir tane akkâmların ise birden fazla olması, elçilik heyeti için tahsis edilen atın sadece elçiye tahsis edilmek üzere bir tane olduğunu göstermektedir. Hizmet gurubu içerisinde akkâmların yer alması elçinin maiyeti için katır ve develerin kullanıldığını göstermektedir. Defterdeki “*esb için çul ve torba ve gübre ve kaşağı ve kösdek ve pâyubend ve hammâliye*” ile “*esb*

Mesela H. 1153 / M. 1740-1741 tarihinde gelen Rus elçisi Romançof'a verilen tayinat içerisinde de 500 kıyye şarap bulunmaktaydı (BOA. C. HR. 123/6101).

nallatmasına” şeklindeki diğer iki kayıt da elçi ve maiyetine tahsis edilen atın bir tane olduğunu teyit etmektedir. Bu durum İran’dan gelen elçilerin maiyetlerine at tahsis edilmediği; bunun ancak elçi talebiyle gerçekleştirildiği (Can, 2019: 194) bilgisini de doğrulamaktadır. Böylece kayıtlardan Elçi Abdullah Bey’in maiyeti için at talep etmediği anlaşılmaktadır. Yine elçinin talep ettiği yorganın mehterhanede mevcut olmadığı ve bu nedenle yenisinin yaptırıldığı da görülmektedir. Yorganın tanımı yapılırken “*cedid Acem dibâsı yorgan*” ifadesindeki *cedid* kelimesi de buna işaret etmektedir. Defterde “*yorganı kalfalarına*” şeklinde kaydedilen 400 akçe de elçinin şahsına alınan bu yorganın işçiliği için ödenen ayrı bir hizmet gideridir.

Mihmandar Ali Ağa’nın kayıt altına aldığı bir diğer harcama grubu da elçinin şahsı için yapılan harcamalar ve verilen hediyelerdir. Bu bağlamda elçiye bir *cedid Acem dibası yorgan* ve mücessem yüz yastığı, iki koltuk yastığı, iki çarşaf, nargile şişesi, yekpare arusek⁸ berber aynası, birer değirmi yemeni alınmış ve ayrıca yol nargilesi de tamir ettirilmiştir. Osmanlı Devleti’nde yabancı elçiler padişahın huzuruna hediyeşiz çıkamadıkları gibi ülkelerine dönmeden önce kendilerine de çeşitli hediyeler verilmekteydi. Elçilere verilen bu hediyelerden başka ayrıca sadrazamla görüşmelerinde ve huzura kabullerinde de sembolik bir takım hediyeler takdim edilirdi. Makrame, yemeni ve yağlık gibi mendil tarzı kumaşlar bu şekilde onları onurlandırmak için kullanılan sembollerdendi (Can, 2019: 319). Defterden anlaşıldığına göre mihmandarlar da elçilere yemeni tarzı sembolik hediyeler takdim etmekteydiler. Mihmandar Ali Ağa tarafından kaydedilen yemeninin sadrazam veya başka bir devlet adamı adına kaydedilmemiş olması, Ali Ağa’nın bunu elçiye kendi adına vermiş olduğunu göstermektedir.

Elçi Abdullah Bey’e yapılan harcamalarda yukarıdaki kategorilerin dışında kalan ve ihtiyaca binaen gerçekleştirilip yan giderler olarak adlandırılacak kalemler de bulunmaktadır. Bu şekilde tutulan kayıtlar doğrudan elçi ve maiyeti için yapılan harcamalar değil de, hizmet için gerekli malzemelerin temini şeklindedir. Defterde geçen kahveci, peşkirci ve sofracıya alınan futalar, mehterlere, aşçılara ve akkâmlara alınan peştamallar, aşçılara alınan hasır, kahveciye alınan körük, maşa ve sacayağı gibi harcamalar bu şekilde gerçekleştirilen yan giderlerdir. Elçiye tahsis edilen at için çul, torba, gübre, kaşağı, köstek, payubend ve nallatma masrafı; sim ibrik tamiri; hancıya verilen lüle baha ve ayrıca alınan deste kâğıt ücreti de ihtiyaca binaen gerçekleştirilen yan ödemeler grubuna girmektedir.

Elçi Abdullah Bey’in harcamaları için mihmandarı Ali Ağa’ya avans olarak 1000 kuruş verildiği yukarıda ifade edilmişti. Defterdeki

⁸ Yeşil ve pembe dalgalı bir çeşit sedef (Şemseddin Sami, 1317: 934).

kayıtlardan anlaşıldığına göre Ali Ağa'nın elçi ve maiyetinin hizmetine harcadığı para, kendisine verilen miktarı aşarak 1.449,5 kuruş tutmuştu. Durumu arzuhalle divana bildiren Ali Ağa'ya, fazladan harcamak zorunda kaldığı 449,5 kuruştan 49,5 kuruşu düşülerek kalan 400 kuruşun verilmesi kararlaştırılmış ve bu karar H. 13 Safer 1190 / M. 3 Nisan 1776 tarihinde onaylanmıştır (BOA. C. HR. 184/9154).

SONUÇ

Geçmiş ilkçağlara kadar giden mihmandarlık, Osmanlı Devleti'nde de Türk ve İslam kültürlerindeki şekliyle uygulanmış bir gelenektir. Bu çerçevede Osmanlı topraklarına gelen hükümdar, hanedan mensubu, elçi vb. gibi resmi sıfatlı yabancı misafirlere, ülke içerisinde sıkıntı yaşamamaları adına mihmandar adı verilen görevliler tayin edilmiştir. Osmanlı mihmandarları, maiyetlerine tayin edildikleri misafirlerin rahat ve güvenliklerinin sağlanması, iaşelerinin temin edilmesi vb. gibi görevleri yerine getirmişlerdir. Bu bağlamda Osmanlı mihmandarlık geleneği, Osmanlı cömertliğinin de bir simgesi olmuştur. Osmanlı diplomasi geleneği gereği, resmi sıfatlı yabancı misafirler için mihmandar eliyle gerçekleştirilen harcamalar, yine mihmandarlar tarafından en ince ayrıntısına kadar kayıt altına alınmıştır. Bu şekilde tutulan kayıtlardan birisi olan 25 Şaban 1189 / M. 21 Ekim 1775 tarihli mihmandar masraf defteri, İran elçisi Abdullah Bey'e, İstanbul'da kaldığı süre içerisinde mihmandarı Ali Ağa eliyle yapılan masrafları içermektedir. Ali Ağa'nın tuttuğu kayıtlar, Osmanlı mihmandar geleneğinin inceliklerini gözler önüne sermekte, mihmandarların görev ve sorumlulukları hakkında güzel bir örnek teşkil etmektedir. İnceleme konusu defter, Osmanlı devlet geleneği içerisinde şimdiye kadar çoğunlukla gözden kaçmış olan mihmandar geleneğine, dolayısıyla Osmanlı diplomasi geleneğinin farklı yönlerine ışık tutmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri, Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA. AE. SABH. I. 297/19975

BOA. AE. SMHD. I. 103/7280; 9/832.;

BOA. AE. SMST. III. 264/21169; 3/134;

BOA. AE. SSLM. III. 217/12722; 40/2327.

BOA. BEO. A.TŞF. 346, 347, 348, 359.

BOA. C. HR. 5/233; 20/997; 57/2847; 92/4577; 94/4667; 100/4969; 102/5066; 123/6101; 184/9154.

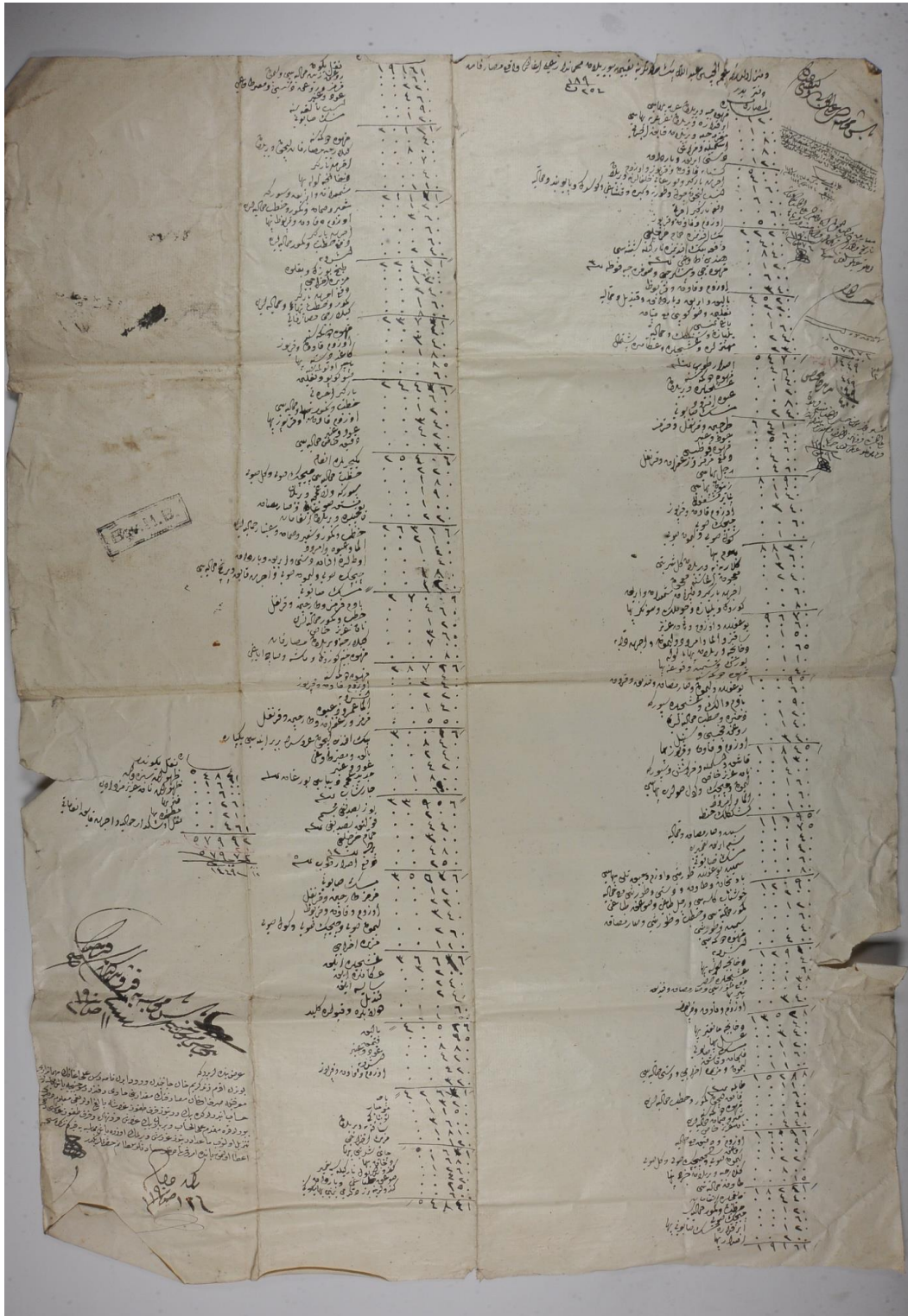
BOA. İE. HR. 7/689.

Telif Eserler

- Bozkurt, N. (2005). Mihmandar. DİA. C. 30, Ss. 25-26.
- Can, M. (2019). *Sultanın Kapısında: Kudret-Heybet-Adalet (Osmanlı Devleti'nde Yabancı Elçiler)*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Danişmend, İ. H. (1972). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi 4 M. 1703-1924 (H.1115-1342)*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Devellioğlu, F. (2008). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. 25. Baskı. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Evliya Çelebi (1318). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. C.7. İstanbul: İkdam Matbaası.
- Gürkan, E. S. (2015). "Bir Diploması Merkezi Olarak Yeni Çağ İstanbul'u". (Çev. Öykü Özer-Ahmet Özer). *Antik Çağ'dan 21. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Cilt II.*, Coşkun Yılmaz (Ed.). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları. Ss. 372-399.
- Kütükoğlu, M. S. (1989). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devletinde Fevkalâde Elçilerin Ağırlanması", *Türk Kültürü Araştırmaları Prof. Dr. İsmail Ercüment Kuran'a Armağan*, Yıl: XXVII/1-2, Ss. 199-231.
- Mustafa Nuri Paşa. (1992). *Netayic ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi C: III-IV*, (Sad. Neşet Çağatay). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Nicolson, H. (2001). *The Evolution of Diplomatic Method*. Leicester: University of Leicester,
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* 2. 2. Baskı. İstanbul: MEB Basımevi.
- Şemseddin Sami. (1317). *Kamûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdam Matbaası.
- Topaktaş, H. (2014). *Osmanlı-Lehistan Diplomatik ilişkileri Francizsek Piotr Potocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Topaktaş, H. (2015). "Osmanlı Diplomasisinde "Tayinat" Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler". *Akademik İncelemeler Dergisi*. S 10 (1). Ss. 31-49.
- Turan, Ş. (1964). "1560 Tarihinde Anadolu'da Yiyecek Maddeleri Fiyatlarını Gösteren Bir İran Elçilik Hey'eti Masraf Defteri". *AÜDTCF Dergisi*. S. 22 (3-4). Ss. 273-294.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*. 3. Baskı. Ankara: TTK Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1995). *Osmanlı Tarihi*. C. 5. 6. Baskı. Ankara: TTK Basımevi.

EK: BOA. C. HR. 184/9154.